

Asia: VN/17727/2022

Lausuntopyyntö selvityksestä - Tuomioistuinlaitoksen koulutusjärjestelmän kehittyminen : Selvitys tuomioistuinlain vaikutuksista

Lausunnonantajan lausunto

1. Tulisiko tuomioistuinharjoittelun nimellä tunnettu harjoittelumahdollisuus laajentaa kattamaan myös muut oikeudenhoidon toimijat? Jos, niin missä harjoittelu tulisi voida suorittaa? Mikä harjoittelun kesto tulisi olla?

Tuomioistuinharjoittelun tehtävänä on tuomioistuinten lainkäyttötehtäviin perehtyminen ja harjoittelussa opitaan laaja-alaisesti tuomioistuinten toimintakenttää sekä keskeisiä asiaryhmiä. Tuomioistuinharjoittelu tarjoaa urallaan alussa oleville juristeille käytännönläheisen yleisperehdytyksen monen juristin keskeiseen osaamisalueeseen eli oikeudenkäynteihin. Tämän vuoksi Nuoret Juristit ry suhtautuu kriittisesti harjoittelumahdollisuuksien laajentamisen muilla oikeudenhoidon toimijoille.

Lausuntopyynnössä mainituilla muilla oikeudenhoidon toimijoilla tarkoitetaan todennäköisesti esimerkiksi Syyttäjälaitosta, yksityisiä asianajo- ja lakitoimistoja sekä ministeriöitä. Tältä osin toteamme, että esimerkiksi oikeudenkäynnin kohteita edustavissa Syyttäjälaitoksessa tai asianajo- ja lakitoimistoissa työkenttä on huomattavasti rajatumpi, eikä niissä ole mahdollisuuksia oppia oikeudenkäyntimenettelyä läheskään yhtä laaja-alaisesti kuin tuomioistuimissa. Näissä toimijoissa asiaryhmät ovat myös rajatumpia, eikä niissä voi saavuttaa tuomioistuinharjoittelun tavoitteena olevaa laaja-alaista perehtymistä eri asiaryhmiin. Ministeriöissä työtehtävät puolestaan eroavat jo hyvin merkittävästi tuomioistuintyöstä, eikä näillä toimijoilla ole juurikaan yhteistä tartuntapintaa tällaista harjoittelua ajatellen.

Nuoret Juristit ry pitää nykyistä harjoittelun kestoa sopivana. Tältä osin kiinnitämme myös huomiota siihen, että harjoittelun mahdollinen pidentäminen nykyisellä palkkatasolla todennäköisesti vähentäisi hakijoita entisestään. Harjoitteluajan lyhentämisen osalta on puolestaan huomattava, että jo nykyiset yhdistelmäharjoittelut aiheuttavat ongelmia käräjäoikeuksissa kaikkien asiaryhmien läpikäymisen osalta.

2. Tulisiko tuomioistuinharjoittelijoiden valintamenettelyä tehostaa? Jos, niin miten?

Nuoret Juristit ry kannattaa vahvasti nykyistä valintamenettelyä. Aikaisempaan järjestelmään verrattuna nykyinen valtakunnallinen hakumenettely turvaa hakijoiden yhdenvertaisen kohtelun

sekä aidosti yhdenmukaisten kriteerien soveltamisen. Tuomioistuinharjoittelun valintakriteereitä uudistettiin onnistuneesti vuonna 2021, eikä valintakriteereitä tulisi tässä kohdin enää uudistaa.

Nykyisen valintajärjestelmän suurin ongelma on kuitenkin valintamenettelyn kesto. Kuten lausuntopyynnössä viitatussa Oikeusministeriön selvityksessäkin todetaan, valintamenettelyn kesto on yksi merkittävin syy tuomioistuinharjoitteluvalintojen suuriin peruutusmääriin. Ymmärryksemme mukaan nykyisen valintajärjestelmän keston vaikuttaa osittain suuren manuaalisen työn määrä. Tuomioistuinharjoittelun valintakriteerit huomioiden ensivaiheen toimet olisivat kuitenkin helposti automatisoitavissa melko yksinkertaisilla tietoteknisillä ratkaisuilla.

Myös nykyinen varasijamenettely on hakijan kannalta ongelmallinen. Nykyisessä järjestelmässä, jos hakija tulee esimerkiksi valituksi viidentenä olevaan hakukohteeseensa, hän ei voi tulla enää valituksi toissijaiseen hakukohteeseensa, vaikka jälkimmäisestä vapautuisi peruutuspaikka. Tämä on johtanut siihen, että hakijat peruuttavat paikkojaan ja päättävät hakea seuraavana vuonna uudestaan. Järjestelmään tulisikin luoda avoin varapaikkajärjestelmä, jossa myös jo johonkin paikkaan valitut henkilöt ovat mukana vapautuvissa varasijoissa.

Nuoret Juristit ry myös katsoo, että tuomioistuinharjoittelun osalta tulisi harkita siirtymistä vuosittaiseen kahteen hakukertaan. Nykyisessä järjestelmässä valintojen julkaisemisesta harjoittelun alkamiseen voi pahimmillaan mennä vuosi ja lyhimmillään muutama viikko. Nykyinen malli on siten hakijan kannalta ongelmallinen ja kuten edellä on jo tuotu ilmi, se johtaa merkittäviin peruutusmääriin.

Nuoret Juristit ry vielä toteaa, että hakumenettelyn osalta olisi syytä harkita keskitettyjen haastatteluiden järjestämistä. Nykyisessä järjestelmässä kaikki käräjäoikeudet suorittavat haastatteluja ja tämä on paitsi jossain määrin tehotonta, myös hakijoiden kannalta epäyhdenvertaista. Haastatteluiden toteuttamisen ja painotusten osalta on ollut havaittavissa vaihtelua käräjäoikeuksien välillä.

Viimeisenä vielä toteamme, että nykyisen valintajärjestelmän opintomenestyskriteeristö aiheuttaa ongelmia rajatulle hakijajoukolle. Myös tuomioistuimet ovat aiemmilla lausuntokierroksilla kiinnittäneet tähän huomiota. Tältä osin katsomme, että olisi syytä harkita jonkinlaisen valintakokeen luomista nykyisen järjestelmän sisälle, jolla ohittaa opintomenestysvaatimukset. Tällaisella kokeella auskultointi mahdollistettaisiin myös heille, joiden opintomenetys on ollut heikompaa.

3. Tulisiko asessoreiden valinta siirtää esivalintakoetta lukuun ottamatta tuomarinkoulutuslautakunnalta tuomioistuimille? Jos, niin miksi?

Nuoret Juristit ry viittaa tältä osin jo edellä käräjänotaarien osalta lausuttuun. Tuomarinkoulutuslautakunnalle keskitetyllä haulla voidaan parhaiten taata hakijoiden yhdenvertainen kohtelu.

Asessorijärjestelmän tausta-ajatus oli saada juristeja tuomioistuinsektorin ulkopuolelta tuomarinuralle, mutta nykyisellään valitut asessorit ovat hyvin pitkälti hovi- ja hallinto-oikeuksien esittelijöitä. Asessorivalinnoissa on jo nyt nähtävissä selvää oman talon esittelijöiden suosimista ja mikäli haku siirrettäisiin tuomioistuimille, tämä todennäköisesti korostuisi entisestään.

4. Tulisiko tuomioistuinten esittelijöiden nykyistä tehtäväkuvaa tai kelpoisuusvaatimuksia muuttaa? Jos, niin miten?

Nuoret Juristit ry:llä ei ole huomautettavaa nykyisiin esittelijöiden tehtävänkuvaan tai kelpoisuusvaatimuksia kohtaan sinänsä.

Nykyisellään ainakin hovioikeuksissa esittelijöiden tehtävissä on kuitenkin jossain määrin eroja eri hovioikeuksien välillä. Esittelijän roolin tulisi olla selvästi lainkäyttötehtävä, eikä se saa muodostua valmisteleväksi sihteeritehtäväksi.

5. Olisiko käräjäoikeuksien virkarakennetta tai kärjänotaarien toimenkuvaa tarpeen tarkistaa siten, että käräjäoikeuksissa kärjänotaarit tai muut nuoremmat lainoppineet voisivat avustaa tuomareita asioiden valmistelussa?

Nuoret Juristit ry ei näe tarvetta käräjäoikeuksien virkarakenteen tai kärjänotaarien tehtävien uudistamiselle.

Kärjänotaarin tehtävät ovat jo nykyisessä tuomioistuinharjoittelulaissa hyvin määritetty, eikä niihin ole tarvetta tehdä muutoksia. Kärjänotaarit voivat jo nykyisen lain puitteissa avustaa tuomareita asioiden valmistelussa sekä tulla osaksi juttujen tuomarikokoonpanoja.

Aito ongelma on kuitenkin se, millaisia tehtäviä käräjäoikeuksissa jaetaan kärjänotaareille ja miten kärjänotaareja perehdytetään tehtäviin. Kärjänotaarit ovat lainkäyttöhenkilökuntaa, mutta tästä huolimatta tietyissä käräjäoikeuksissa tehtävä on muodostunut enemmänkin sihteerinkaltaiseksi työnkuvaksi. Nuoret Juristit ry katsookin, että tuomioistuimia tulisi valvoa tarkemmin sen osalta, että ne noudattavat kärjänotaarien tehtävien osalta tuomioistuinharjoittelulain säännöksiä. Harjoittelun tulisi olla yhdenmukainen valtakunnallisesti. Nuoret Juristit ry myös toivoo, että harjoittelun suorittaneille tehtäisiin automaattisesti harjoittelun jälkeen lähtökysely, jossa myös voitaisiin yksilöidä se käräjäoikeus, jossa harjoittelu on suoritettu. Tällöin mahdollisia epäkohtia koskevat korjaustoimenpiteet voitaisiin kohdistaa suoraan oikeaan käräjäoikeuteen. Tällä hetkellä osassa käräjäoikeuksia harjoittelu toimii erinomaisesti ja osassa ei, mutta julkisen keskustelun myötä mainehaitta tulee yhtäläisesti kaikille käräjäoikeuksille. Tältä osin Nuoret Juristit ry myös huomauttaa, että myös laillisuusvalvoja on kiinnittänyt huomiota siihen, että kärjänotaarien perehdytys ja ohjaus on ollut selvästi puutteellista tietyissä käräjäoikeuksissa (OKV/507/31/2020).

Kärjänotaarien tehtävien kannalta on myös kiinnitettävä huomiota siihen, että notaarimäärät ovat tasapainossa juttumäärien kanssa. Valtakunnallisesti on havaittavissa jossain määrin epätasapainoa kärjänotaarien juttumäärissä ja tämä johtuu ainakin osittain siitä, että notaariresursseja on ohjattu väärin käräjäoikeuksiin. Kärjänotaarien resurssit tulisivat ohjata juttumäärien mukaisesti sinne, missä niille on aitoa tarvetta.

Nuoret Juristit ry myös vastustaa mahdollisten nuorempien tuomarivirkojen luomista käräjäoikeuksiin. Jo nykyisellään tuomareiden ja erityisesti kärjänotaarien palkkaus on jäänyt jälkeen yleisestä palkkatasosta, eikä tällaisiin palkkaukseltaan heikompiin nuoremman tuomarin virkoihin todennäköisesti saataisi potentiaalisia hakijoita.

6. Onko teillä muuta lausuttavaa?

Nuoret Juristit ry kiinnittää lopuksi vielä yleisesti huomiota koko tuomioistuinharjoittelun yleisiin ongelmakohtiin. Kärjänotaarien palkkaus on tällä hetkellä hyvin ongelmallinen ja palkkaukseen tulisi tehdä pikaisesti selvä tasokorotus. Esimerkiksi Syyttäjälaitoksessa apulaissyöttäjän palkka on noin 1 000 euroa kärjänotaarin palkkaa korkeampi. Nykyinen palkkataso tosiasiaa rajaa hakijoita merkittävästi ja siten heikentää koko tuomioistuinsektorin tulevaisuudennäkymiä. Kärjänotaarin palkka on alle 50 % vastavalmistuneen juristin palkasta ja palkka vastaa pitkälti sitä, mitä

alkuvaiheen oikeustieteen opiskelija tienaa. Tämän takia esimerkiksi asuntolaina voi estää tuomioistuinharjoittelun aloittamisen.

Viime vuosina tuomioistuinharjoittelun ongelmat ovat tulleet julkiseen keskusteluun ja aiheuttaneet merkittävää mainehaittaa tuomioistuinten työnantajabrändille. Tuomioistuinharjoittelu on kuitenkin merkittävä rekrytointipolku tuomioistuinsektorille ja se seikka, ettei käräjänotaariksi saada riittävästi hakijoita ja ennen kaikkea sopivia hakijoita, on merkittävä uhka koko tuomioistuinsektorille myös pidemmällä aikavälillä. Tuomarintehtävät ovat kuitenkin edelleen yhteiskuntamme tärkeimpiä rooleja, joihin tulisi saada rekrytoitua juristikunnan huippuja. Näin ei todellisuudessa tällä hetkellä ole, vaan tuomioistuimet kärsivät suuresti rekrytointiongelmista, jotka ovat ainakin osittain peräytettävissä juuri tuomioistuinharjoittelun ongelmiin.

Aessorijärjestelmän osalta Nuoret Juristit ry kiinnittää vielä huomioita siihen, että nykyisellään asessoreiden esivalintaprosessissa hakijan työkokemuksen pisteytys suosii oikeuslaitoksen piirissä jo työskenteleviä hakijoita, kuten tuomareita, tuomioistuimen esittelijöitä tai valmistelijoina, syyttäjiä ja oikeusavustajia. Muusta juristin työkokemuksesta (pois lukien asianajajan työkokemuksesta) saa esivalintaprosessissa puolet vähemmän pisteitä. Nuoret Juristit ry:n näkemyksen mukaan kyseinen seikka ei ole omiaan lisäämään tuomarinuran vetovoimaisuutta eikä kannustamaan oikeuslaitoksen ulkopuolella työskenteleviä juristeja hakemaan asessorikoulutukseen. Työkokemuksen pisteytystä olisikin syytä uudelleenarvioida joko yhdenmukaistamalla työkokemuksen pisteytysluokitus tai vähintäänkin kaventamalla nykyisten pisteytysluokkien välistä eroa.

Hälinen Janne
Nuoret Juristit ry, Unga Jurister rf